

15.04.2021).

УДК 81'38

Ковальчук Галина Володимирівна
к. філол. н., ст. викладач кафедри мовної та психолого-педагогічної підготовки,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

JEL classification: A220; I200; Z000

Сьогодні заострює увагу до проблеми культури усного наукового мовлення дослідників. Фонетико-інтонаційний аспект в усній формі наукового мовлення покликаний забезпечити активність вияву мовно-комунікативної, стилістичної компетенцій, комунікативної установки доповідача, актуалізувати наявність вираженого ставлення до самого себе, ставлення до слухачької аудиторії, предмета виступу, здатність викликати довіру. У науковому середовищі посилюється увага до особистості доповідача. Для нього важливі етичні норми, толерантність тощо.

Нині питання риторики наукового мовлення розробляють Н. Голуб, Л. Мацько, О. Мацько [1], Л. Кравець, Г. Онуфрієнко, Г. Сагач та інші вітчизняні мовознавці.

Вчені розглядають риторичну науку про мисленнєво-мовну діяльність, спрямовану на переконання, вплив, на досягнення цілей у процесі мовної комунікації. Домінуючими вимогами до доповідача вважають новизну, оригінальність, системність, стислість, повноту викладу, здатність викликати довіру в слухачів, захопленість науковою ідеєю [2, с. 121].

Найважливішим і найскладнішим у риторичній практиці є публічне ораторство перед великою аудиторією, бо воно багатоаспектне, відповідальне, трудомістке. Наукова доповідь, науковий виступ – це жанри наукового стилю, який припускає розгорнуте повідомлення на спеціальну тему вчених на конференції, засіданні вченої ради, наукового товариства.

Етапами підготовки наукового виступу є:

- 1) інтенція (винайдення);
- 2) диспозиція (розташування);
- 3) елокуція (словесне оформлення думки);
- 4) меморія (запам'ятовування);
- 5) акція (публічне виголошення виступу);
- 6) релаксація (ослаблення напруження).

Успіх наукової доповіді, виступу залежить від певних лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників; стрункої логіко-композиційної побудови мовлення, доказовості, аргументованості, уміння взаємодіяти з аудиторією, використовувати різні прийоми активізації уваги, високої мовної культури доповідача, мовних засобів виразності, техніки мовлення.

Наукові доповіді, повідомлення студентів мають містити теоретичні положення з теми актуальності проблеми чи питання, докази, факти, ілюстративний матеріал. Виклад матеріалу має бути об'єктивним, незалежним від суб'єктивних уподобань доповідача, добре аргументованим.

Тут діють на емоції, а сила доказу, логічність міркувань і закономірність результатів. Стан промовця має бути стриманим.

До публічного виступу студентів ставляться чіткі вимоги. Мова виступу має бути

літературною, правильною. Порушенням норми усної літературної мови, вживання не літературних слів, неправильних закінчень, невластивих словам наголосів, нехтування синтаксичними правилами зв'язку слів у реченні, неправильна вимова звуків – усе це свідчить про недостатню мовну культуру того, хто виступає. Ця загальна вимога є обов'язковою для публічного виступу. Хвилювання перед виступом є відображенням природного почуття відповідальності, яку промовець бере на себе щодо змісту і культури свого мовлення перед широким колом слухачів.

Публічні виступи за своїм змістом можуть бути найрізноманітнішими, однак усі вони поділяються на дві групи: виступи, підготовлені заздалегідь, або спонтанні. У виступах першої групи доповідач або повністю готує текст доповіді чи виступу, або складає лише план чи тези.

Виголошуючи доповідь за написаним текстом, промовець має все-таки звертатися до слухачів, підтримувати безпосередній контакт з аудиторією. План виступу може бути коротким чи повним, однак він має відбивати логічну послідовність викладу. До плану включаються дати, факти, приклади, цитати, відзначається все істотне. Нерідко план виступу складається у вигляді питань – такий спосіб допомагає краще спілкуватися зі слухачами, більше впливати на них.

У публічному виступі, зокрема, за підготовленим планом чи тезами, варто уникати таких негативних рис, як втрата логічної послідовності викладу, вживання паразитичних елементів, значного уповільнення темпу мовлення тощо.

Характер аудиторії значною мірою визначає стиль публічного мовлення. Встановлено, що виступ перед великою аудиторією вимагає значної гучності мовлення, повільного темпу вимови. Мовлення в таких умовах має бути особливо чітким, фрази короткими. Якщо фраза є довгою, то вона має чітко ділитися паузами на менші відрізки. При виступі перед невеликою аудиторією мовлення набирає більш плавного характеру, фрази стають довшими, прискорюється темп мовлення, зменшується його гучність.

Говорячи про культуру публічного виступу студентів, викладачі української мови звертають особливу увагу на техніку мовлення, на оволодіння майстерністю усного висловлення. Поряд із багатим активним лексичним запасом мовець має володіти вмінням передавати свої думки переконливо, з інтонаційним підкресленням того найважливішого, що має бути виділено у виступі.

Публічний виступ має на меті переконати слухача, дати йому нові відомості. Лише проголошений переконливо він буде добре сприйнятий аудиторією.

Логічність викладу, переконливість – неодмінні риси публічного виступу. Передаючи зв'язок думок у виступі, ми обов'язково підкреслюємо своєю інтонацією найважливіше слово у фразі. В усному виступі найчастіше якесь слово підкреслюється логічним наголосом. Слова з логічним наголосом частіше стоять у середині або на початку фрази, рідше – в кінці.

Логічний наголос робить фразу виразнішою, даючи змогу мовцеві уникати монотонності. Тоді слухачі краще сприймають зміст виступу, менше втомлюються.

Емоційний наголос різкіший, при цьому голос стає більш високим, артикуляція звуків виразніша.

Інтонація усного виступу не повинна бути одноманітною, а має змінюватися у зв'язку з динамікою думки.

Під час публічного виступу має змінюватися не лише висота голосу, його сила, а й темп мовлення. Виразності публічного виступу сприяє правильний поділ мовного потоку на менші відрізки – фрази чи їх частини – синтагми. Паузи допомагають промовцеві виділити важливе, створюють певний ритм виступу. Підготовка, тренування, впевненість, зміна інтонації, темпу мовлення, тембру голосу, паузи – це невід'ємні елементи вдалих доповіді і виступу, успіх яких залежить від актуальності досліджуваної проблеми, захопленості нею, вміння оратора її подати [3].

Розвиток професійної мовно-комунікативної компетенції студентів відбувається відповідно до здатності молоді людини навчатися, її предметних знань, здійснюється у межах ситуативного контексту, пов'язаного із навчанням та спеціалізацією.

Отже, талант оратора – це наполеглива сумлінна праця над удосконаленням свого наукового мовлення. Культура усного мовлення, особливо культура публічного виступу, є невід'ємною ознакою загальної культури студента економічного закладу вищої освіти.

Література

1. Мацько Л. І., Мацько О. М. *Риторика* : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. 311 с.
2. Семенов О. М. *Культура наукової української мови* : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
3. Сербенська О. *Культура усного мовлення. Практикум* : навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2004. 216 с.